
Ruotsin maatalouden pienuuden aika

Iréne A. Flygare ja Maths Isacson: Jordbruket i världssamhället 1945–2000. Det svenska jordbrukets historia 5. Natur och Kultur 2003. 391 s.

■ Kirjoittaessani Ruotsin maatalouden historian edellisestä osasta annoin siinä käsitellylle kaudelle nimeksi Ruotsin maanviljelijäin suuruuden aika.¹ Seuraava vaihe, jota teoksen viides ja viimeinen osa käsittelee, on maatalouden pienuuden aikaa ei vain verrattuna edelliseen kauteen vaan myös koko edelliseen historiaan, jos ajatellaan alasajoja ja maatalouden osuutta talouselämässä. Maanviljelysväestön osuus laski runsaasta neljänneksestä kahteen (!) prosenttiin (s. 24), ja vaikka lu-

1. Historiallinen Aikakauskirja 2002/1, 96.

kuun lisätään metsätaloudessa työskentelevät (elinkeinojakauma diagrammissa s. 21) ei prosenttiluku paljoakaan nousi.

Kirjalla on kaksi tekijää, eikä ole ilmoitettu, kuka on minkin luvun kirjoittanut. Menettely ei nykyään ole ainoalaatuinen; samoin yhteiseksi ilmoitetun kotimaisen tutkimuksen olen äskettäin resensoinut *Historiallisessa Aikakauskirjassa*.² Pohjakirjoituksen kuhunkin lukuun on kuitenkin vain yksi tutkija voinut laatia. Voitaneen olettaa, että kirjoittajana on ollut Iréne silloin kuin kun emännän raskasta työtaakkaa tuodaan esille – jopa väittämällä, että näistä tuli ”melkein renkejä omaan taloon”.

Lähdevitteitä ei kirjassa ole, mutta kussakin alaluvussa on seikkaperäinen analyysi lähteistä. Olennaisiksi näyttäytyvät toisaalta erilaiset kiertokyselyt, muistelmat ja haastattelut – myös tekijäin itsensä suorittamat –, toisaalta viralliset tilastot ja mietinnöt. Nykyajasta kirjoitettaessa yhdeksi vaikeudeksi todetaan lähdeaineiksen yltäkylläisyys.

Sanonta on usein värikästä; abstraktinen toteamus korvataan konkreettisella esimerkillä, joka voi olla yleisluontoinen, mutta myös niin yksilöllinen, että toimiva tai muistettava henkilö ja vuosikin mainitaan. Joutuessaan kirjoittamaan ajasta, jonka vielä elävät ihmiset kokonaisuudessaan muistavat, tekijät pohtivat ongelmaa, joka syntyy siitä, että lukijoilla näistä vuosista on oma kokemuksensa. Se on yksilöllinen eikä ehkä vastaa sitä minkä tekijät lähteidensä

avulla näkevät yleiseksi. Tästä ristiriidasta ei pidä pelästyä. Vakavampi huolen aihe on se, että aina ei voi nähdä kehitystä riittävän pitkässä perspektiivissä. Silti on varmaa, että Ruotsin maataloushistoria ei tunne mitään niin mullistavaa kautta kuin 1900-luvun jälkipuoli, ja voimakkaat muutokset vetävät aina historiantutkijaa puoleensa kuin mesi kimalaista.

Teos kuvaa maataloutta harjoittavan perheen elämää mahdollisimman monipuolisesti traktorinosista nuorisoseuroihin ja navettakärpästen myrkyttämisestä isovanhempien kosketuksiin lasten kanssa. Metsätalous jätetään otsakkeen mukaisesti järjestelmällisesti sivuun. Tekijät eivät kuvaa vain sitä minkä silmä näki maataloilla vaan myös mitä korva kuuli ja nenä haistoi. Havainnollisuus on luontevaa, koska tekijät ovat syntyneet maataloilla ja molemmat istuneet traktorin penkillä.

Mutta yksi rajoitus sisällössä on, kun sitä vertaa teoksen otsakkeeseen: kirja on talonpojan historiaa. Vanhassa ruotsin kielessä – jo keskiaikana – kunniakas sana *bonde* oli kauden alussa muuttumassa vähöksyväksi, mutta on sittemmin kokenut arvonnousun, ja EU-Ruotsissa sen perinteisyys vahvistaa identiteettiä. Aateli-set kartanonomistajat tuskin sitä kuitenkaan itsestään käyttävät. Heidän elämäntapansa puuttuvat kirjasta, näin muun muassa kartanoiden rakennuskanta, jonka muutoksista talonpoikaistaloissa annetaan elämänläheinen kuva. Kartanonomistajat ovat kuitenkin vain pieni, vaikka näkyvä ryh-

mä, mutta myös maataloustyöväki jää käsittelyn ulkopuolelle. Tosin ei enää voida puhua torppareista työväkenä, sillä jo edellisenä kautena olennainen osa torpista oli hävinnyt, kun niiden tilukset oli liitetty emätiloihin.³ Mutta varsinaisen työväestö, joka sentään kauden alussa oli merkittävä väestöryhmä, on saanut vain puolitoista sivua. Minne se katosi? Ei se kadonnutkaan, palkattua työväkeä oli vielä kauden lopussa noin kymmenesosa maatalousväestöstä. Saamme vain tietää, että kun vuonna 1945 luontoispalkat kiellettiin lailla, suurtilojen *stataret* (muonamiehet) jäivät historiaan.

Peltoala supistui 1900-luvun jälkipuoliskolla yli viidenneksellä. Supistusta tapahtui kaikkialla maassa, eniten Norrlannissa, vaikka se siellä alkoi myöhemmin kuin etelämpänä. Viljelmien määrä aleni peräti kolmella neljänneksellä, ja siihen pyrrittiinkin. Vuokraviljely laajeni omistusviljelyn kustannuksella, mutta sillä tavoin, että selkeä raja vuokratilan ja omistetun tilan välillä hämääntyi. Valtaosa viljelmistä kuuluu nykyään ryhmään, joissa on sekä vuokrattua että omaa maata, joten kaikkia viljelmiä ei enää voi luokitella nautintasuhteen perusteella. Tiloja, jotka käsittävät pelkkää vuokramaata, on runsas kymmenesosa kaikista, mikä Ruotsin historiassa on ennen näkemättömän pieni luku. Jakauma viittaa siihen, että 1500- ja 1600-luvulla syntyneet sadat karta-

2. Historiallinen Aikakauskirja 2003/1, 215.

3. Historiallinen Aikakauskirja 2002/1, 99.

noläänit, joissa keskuksena oli säteri ja sitä ympäröivät lampuotien viljelemät rälssitilat, ovat kokeneet muutoksen: ne ovat nyt kirjassa mainittuja yli 500 peltohehtaarin viljelmiä.

Ihmetyttää, että tekijät sijoittavat maatalouspolitiikan viimeiseen päälukuun. Prosessin liikkeelle panevat voimat olisi kai historiassa esitettävä ennen itse prosessin seuraamista, eikä mullistus maatalouden viljelmäkoossa voinut johtua ainoastaan tekniikan edistysaskeleista tai kansantavoista, vaan takana on maatalouspolitiikka, jolle 1947 säädetyllä lailla asetettiin tavoitteeksi yhdistää pieniä viljelmiä isommiksi. Myöhemmin jopa määritettiin hyväksyttävän viljelmäkoon alaraja, ensin 10:ksi, sitten 20 peltohehtaariksi. Ruotsin sosiaalidemokraattien maatalouspolitiikka, joka asetettiin palvelemaan hyvinvointiyhteiskunnan luomista, oli diametraalisesti vastakkainen sille mitä kansanrintama Suomessa ajoi. Molempiin liittyi monenlaista sääntelyä. 1960-luvulla, jolloin tilojen häviäminen oli erityisen nopeata, määräykset ja alhaisiksi katsotut hinnat herättivät talonpojissa pessimismia ja katkeruutta, mutta he järjestäytyivät tiukasti ja panivat silloin ja uudelleen 1980-luvulla toimeen jättäis-mäisiä mielenosoituksia. Maanviljelijäin tulotaso alettiinkin nähdä tärkeämpänä kuin elinkeinon rationalisointi, kunnes politiikka jälleen 1980-luvulla kääntyi näille epäsuopeaksi. Lopuksi kiistat tukahutuivat EU:n syliin. Tekijät eivät olleet hyviä ennustajia, kun he ilmoittivat maanviljelijäin myönteisyyden EU:ta kohtaan

olevan kasvamassa. Tilaluvun aleneminen on kiihtynyt EU:n jäsenyysaikana.

Asiantuntijoina tekijät kuvaavat yksityiskohtaisesti maataloustekniikan kehitystä, joka vauhditti ja kevensi ruumiillista työtä. Mutta yhtä hyvin kauden loppupuolesta kuin sen alkupuolestakin kertoessaan he alituisen tähdentävät talonpoikien työn raskautta, painostavaa kiirettä ja siitä aiheutunutta väsymystä. Emännillä on vielä vähemmän joutoaikoja kuin isännillä, ja edellisistä monien elämää vaikeuttaa lisäksi se, että he ovat kasvaneet kaupunkimiljöössä. Massamuuton vuoksi tyttöjä on maaseudulla harvassa ja isännät hakevat kaupungista aviopuolisonsa. Naisilla on ollut kolme mahdollisuutta keventää työtaakkansa: luopuminen mahdollisimman suuressa määrässä omavaraistaloudesta ruoanlaitossa, käyttää kodinkoneita, lakata avustamasta miehiä ulkotöissä. Kahta ensiksi mainittua käytetään, kolmatta ei.

Vaikka suurperheet ovat aikoja sitten hajonneet, talonpoikaistaloudessa elää edelleen tavallisesti kolme sukupolvea, ja ne kaikki tulevat koskeuksiin toistensa kanssa työn ääressä. Toisin kuin kaupunkilaistalouksissa lapset ja vanhuksset osallistuivat edelleen maataloustöihin ainakin kiireimpinä aikoina. Utta sen sijaan on se, että varsinkin 1980-luvulta alkaen moni naisista käy osa-aikatyössä ja jopa kokopäivätyössä talon ulkopuolella. Maa ja suku lasketaan edelleen yhteenkuuluvaksi: on miltei häpeällistä myydä talo ilman pätevää syytä. Poika on etuoikeutettu perijä, omistuk-

sella on edelleen kulttuuriset ja moraaliset ulottuvuudet.

Tilat ovat erikoistuneet maantieteellisillä alueilla mutta myös samalla paikkakunnalla viljan, voin, teuraskarjan, sianlihan, munien ja kanojen tuottamiseen. Missä ei ole kotieläimiä, ihmisten ja karjan ikivanha yhteiselo on lakanut. Mutta yhteistyö naapurien kanssa on säilynyt, jopa tehostunut kalliiden koneiden vuoksi, jotka pakottavat naapuripuun turvautumiseen. Yhteisyys on uusissa muodoissa jopa vahventunut: 1900-luvun lopun talonpojalle on luonteenomaista kuuluminen mitä kirjavimpiin seuroihin tuotanto-osuuskunnista alkaen poliittisiin yhdistyksiin ja kotitiseutukerhoihin. Mutta tämänkin järjestyneisyyden perustekijät löytyvät entisajan kylänkeskeisestä yhteistoiminnasta.

Yli vuosisadan puolimaisa pidettiin suotavana jättää yksi asuinrakennuksen huoneista edustustiloiksi ja näin asumisahtaus muissa tiloissa paheni. Vuosisadan loppuun mennessä rakennuksia oli laajennettu ja kaikkia huoneita oli alettu käyttää jatkuvasti.

Viimeinen alaluku kertoo luomuviljelystä ja vegaaneista uusina ilmiöinä, mutta kantaa myös huolta siitä, että vuosituhantinen ekspansio maataloudessa on kääntynyt regressioksi. Se on samalla kirjoitettu loppulauseeksi viisisaiselle teokselle ja päättyy arvoituksenomaiseen viittaukseen paratiisiin hyvän- ja pahantiedon puista sekä vastausta vaille jätettyyn kysymykseen, kuinka pitkälle luontoa on mahdollista käyttää hyväksi.

Kuvitus ansaitsee erityisen

kiitoksen. Esimerkkinä havainnollisuudesta on kuvapari s. 324–325 ja 326–327, joista edellinen esittää smålandilais-ta viljelysmaisemaa vuodelta 1945 ja jälkimmäinen täsmälleen samasta kohdasta kuvattua pensaiden ja rikkaruohojen ryteikköä.

Detaljihuomautuksia olen merkinnyt sangen vähän. Miksi

selityksenä talonpoikaisperheiden naispuolisten jäsenten lisääntyvälle sivuansioiden etisinnälle esitetään pieni viljelmäkoko – sivutyöhän yleistivät rinnan viljelmäkoon kasvamisen kanssa? Metsätöistä saadut ansiotulot mainitaan ohimennen, metsänmyynnistä kertyneistä tuloista ei ole sanaakaan.

Ruotsin maataloushistorian projekti käynnistyi neljätoista vuotta ennen kuin viides osa valmistui. Suomessa tavoitellaan kolmea osaa ja lyhyempää toimitusaikaa. Korkeatasoinen *Det svenska jordbrukets historia* on velvoittava esikuva suomalaiselle vastineelle.

Eino Jutikkala